

การจัดการเศรษฐกิจชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหม จังหวัดสุรินทร์

อัครเดช สุพรรณผ่าย*

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

พรรณนิการ์ กงจักร และศิวพร พยัคฆนันท์

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

วันที่รับบทความ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2565

วันที่แก้ไขบทความ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566

วันที่ตอบรับบทความ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566

บทคัดย่อ

การมีวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการจัดการเศรษฐกิจชุมชนทอผ้าไหม 2) ทดสอบอิทธิพลของการจัดการเศรษฐกิจชุมชนที่มีต่อคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหม 3) หาแนวทางการจัดการเศรษฐกิจชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหม พื้นที่วิจัยคือ ตำบลสวาย อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากกลุ่มช่างทอผ้าไหม ผู้นำชุมชน ตัวแทนเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาช่างทอ โดยการใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย ผลการศึกษา พบว่า ร้อยละ 50 ของครัวเรือนในตำบลสวาย มีความเกี่ยวข้องกับการทอผ้าไหม และกระบวนการทอผ้าไหมมีความเกี่ยวข้องับเศรษฐกิจครัวเรือนของช่างทอ โดยช่างทอส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเศรษฐกิจครัวเรือนภาพรวมและหลายด้านอยู่ในระดับมากเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์อยู่ในระดับปานกลาง และมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของช่างทอในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน และการจัดการเศรษฐกิจชุมชนทุกด้าน ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของช่างทอ สำหรับแนวทางการจัดการเศรษฐกิจชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหม ตำบลสวาย อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ มีแนวทางการจัดการ 3 ระดับ ได้แก่ 1) การจัดการเศรษฐกิจระดับครัวเรือน 2) การจัดการเศรษฐกิจระดับชุมชน และ 3) จัดการระดับธุรกิจหรือระดับวิสาหกิจชุมชน อย่างไรก็ตามคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนไม่ได้เกิดจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรวางแผนและดำเนินการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ร่วมด้วย

คำสำคัญ: เศรษฐกิจชุมชน; คุณภาพชีวิต; ช่างทอผ้าไหม

Community Economy Management for Improving Living Standards of Silk Weavers in Silk Weaving Village, Surin Province

Akkharadet Suphannafai*

Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University

Phannika Kongjuk and Siwaporn Phayakkanant

Faculty of Management Science, Surindra Rajabhat University

Received 16 July 2022

Received in revised 16 February 2023

Accepted 17 February 2023

Abstract

The research aims to 1) study the management system of silk weaving community 2) to testify the influence of community economic management on quality of life of silk weavers, and 3) to find an appropriate management approach for community economy to improve the quality of life of silk weavers. The research was conducted in Sawai Subdistrict, Mueang Surin District, Surin Province. It employed a combination of quantitative and qualitative research methods to collect data from silk weavers, community leaders, representatives of government officials and academics in the weavers' development. Purposive sampling was utilized, and data was collected through interview questionnaires, interview forms, and small group discussions.

The results the study demonstrated that 50% of households in Sawai Subdistrict are associated with skill weaving industries, which plays an essential role in the economy of weaver's household's. Overall there was a high level of opinion regarding economic management and income across various aspects, except for the production and product development, which were rated at a moderate level. In addition, opinions about the quality of life of weavers were generally rated at the highest level in all aspects, and community economic management was found to significantly affect the quality of life of weavers in all aspects.

Keywords: community economy; quality of life; silk weavers

* Corresponding author: akkharadet.s@sru.ac.th

DOI:

บทนำ

ในอดีต “ผ้าไหม” เป็นเครื่องนุ่งห่มที่ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ แต่ในปัจจุบันการทอผ้าไหมเป็นมรดกทางวัฒนธรรม แสดงให้เห็นวิถีชีวิตและสังคมไทย ความสัมพันธ์ระหว่างขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย (วัฒนธรรม จุฑะวิภาค, 2555) ผ้าไหมสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยเฉพาะ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ผู้หญิงอีสานจะถือว่าการทอผ้าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน โดยจะทอเพื่อใช้ในครัวเรือนหรือนำมาใช้ในงานประเพณีต่าง ๆ

กรรมวิธีการทอผ้าจะมีความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2564) โดยกลุ่มที่มีการทอผ้าที่สืบทอดภูมิปัญญาอย่างยาวนาน คือ กลุ่มชาติพันธุ์เขมรหรือกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมร ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งตั้งถิ่นฐานที่กระจายอยู่ทางแถบจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีชื่อเสียงระดับประเทศด้านผ้าไหม ผ้าไหมสุรินทร์เป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับในเรื่องคุณภาพ เป็นแหล่งรายได้ให้กับเกษตรกร โดยสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับจังหวัดสุรินทร์จำนวนมากตลอดหลายสิบปี โดยประเมินจากมูลค่าการจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และจากการจำหน่ายสินค้าในตลาดระดับต่าง ๆ ในขณะเดียวกันกิจกรรมที่เกี่ยวกับกระบวนการทอผ้าไหม ยังเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงควมมีคุณค่าของวัฒนธรรม และความเป็นอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในชุมชนสวาย ตำบลสวาย อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีประชากรทั้งหมด 3,389 ครัวเรือน มีครัวเรือนที่มีกิจกรรมที่เกี่ยวกับการทอผ้าไหมมากกว่า 1,500 ครัวเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลสวาย, 2562) จึงถือเป็นตำบลที่มีครัวเรือนและประชากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการทอผ้าไหมจำนวนมากที่สุดแห่งหนึ่งและเป็นแหล่งผลิตผ้าไหมที่สำคัญของจังหวัดสุรินทร์ ทุกหมู่บ้านของตำบลสวายเป็นแหล่งผลิตผ้าไหมทอมือ โดยยังคงอนุรักษ์การใช้ไม้ทอมือ มีขั้นตอนกระบวนการตั้งแต่ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม สาวไหม มัดหมี่ ทอ รวมถึงการแปรรูปและการจำหน่าย กิจกรรมการทอผ้าไหมของชุมชนจึงมีความสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชนและเศรษฐกิจครัวเรือนเป็นอย่างมาก

จากการศึกษาด้านคุณภาพชีวิตของช่างทอผ้าไหมชุมชนสวาย พบว่า ช่างทอมีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย มีปัญหาหนี้สิน สอดคล้องกับข้อมูลรายงานคุณภาพชีวิตของคนไทยปี พ.ศ. 2564 ที่พบว่าประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ มีรายได้ครัวเรือน จำนวน 204,347.06 บาท/ปี ซึ่งน้อยกว่ารายได้ครัวเรือนเฉลี่ยระดับประเทศ 226,146.23 บาท/ปี และระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 218,926.67 บาท/ปี ตามลำดับ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2564) ปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือน ส่วนใหญ่เกิดจากไม่มีตลาดหรือมีตลาดแต่ราคาที่กำหนดได้ค่อนข้างต่ำ ไม่คุ้มต้นทุน ช่างทอไม่รู้จักวิธีการคำนวณต้นทุนการผลิตและการตั้งราคา มีการแข่งขันสูงในระหว่างช่างทอในชุมชนและนอกชุมชน

จากปัญหาด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและจำหน่ายผ้าไหมของช่างทอในชุมชนสวาย จึงควรที่จะต้องทำการศึกษาเกี่ยวกับระบบการจัดการเศรษฐกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทอผ้าไหม เนื่องจากกิจกรรมการทอผ้าไหมถือเป็นกิจกรรมหลักในระบบเศรษฐกิจครัวเรือนของช่างทอตำบลสวาย ซึ่งมีผลต่อรายได้และเศรษฐกิจของครัวเรือนช่างทอ มีความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของช่างทอ การจัดการ

เศรษฐกิจครัวเรือนในกลุ่มช่างทอ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ที่ช่างทอควรมีความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการจัดการ การทอผ้าไหมว่ามีความเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชนอย่างไร และมีปัจจัยหลายด้านที่เกี่ยวข้อง ในระบบเศรษฐกิจชุมชน ทั้งปัจจัยด้านการจัดการวัตถุดิบ ด้านการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการจัดการ ต้นทุนและผลตอบแทน ด้านการตั้งราคาและการจำหน่าย ด้านการจัดการหนี้สิน และด้านการบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการจัดการเศรษฐกิจชุมชน ที่จะทำให้สามารถจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับช่างทอ ครัวเรือนและชุมชน และอาจใช้เป็นแนวทางในการจัดการได้ในหลายรูปแบบเพื่อให้ช่างทอมีคุณภาพชีวิตในภาพรวม ที่ดีขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระบบการจัดการเศรษฐกิจชุมชนทอผ้าไหม จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อทดสอบอิทธิพลของการจัดการเศรษฐกิจชุมชนที่มีต่อคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหม จังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อหาแนวทางการจัดการเศรษฐกิจชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหม จังหวัดสุรินทร์

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้พัฒนารอบแนวคิดการวิจัย จากทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ทฤษฎีและแนวคิด

1. ทฤษฎีการจัดการทรัพยากร ทรัพยากรหรือปัจจัยในการจัดการประสมประสานการใช้ เพื่อให้การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ คือ 4 M's ได้แก่ คน (man) เงิน (money) วัสดุอุปกรณ์ (material) และการจัดการ (management) เป็นปัจจัยที่ใช้เพื่อดำเนินกิจการของบุคคล หรือกลุ่มคนที่เกี่ยวกับการผลิต (produce) การแลกเปลี่ยนซื้อขาย (exchange) การบริการ (service) ที่หวังกำไร (profit) ขณะเดียวกันก็มีความเสี่ยง (risk) ต่อการขาดทุน การวิจัยใช้ทฤษฎีนี้เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยในการดำเนินงานของกลุ่มช่างทอ

2. แนวคิดระบบเศรษฐกิจชุมชน ระบบเศรษฐกิจชุมชน เป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ หมายรวมถึงด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยให้คนในชุมชน มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ บนรากฐานความสามารถที่มีอยู่ จากการใช้ทุนของชุมชน เช่น วิถีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน โรงเรียน ที่ดิน ฯลฯ ซึ่งสมาชิกในชุมชนจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร ตามศักยภาพและทุนประเภทต่าง ๆ การใช้วิจัยใช้แนวคิดนี้ เพื่ออธิบายลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือ ครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด และกระบวนการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนไปยังตลาดในระดับต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้เศรษฐกิจชุมชนนั้น ผังตัวอยู่ในสังคมและวัฒนธรรม

3. แนวคิดคุณภาพชีวิต คุณภาพชีวิต ถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ซึ่งมีนักวิชาการและหน่วยงานได้ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้หลากหลาย โดยสรุปคุณภาพชีวิต

คือ ชีวิตที่มีคุณภาพ และมีความสุข ซึ่งเกิดจาก การมีสุขภาพดี มีความรักความอบอุ่นในครอบครัว การมีระบบสาธารณสุขปกคที่ตี การมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสังคม หรือการได้เสียสละและทำประโยชน์เพื่อสังคม สำหรับในงานวิจัยนี้จะประเมินคุณภาพชีวิตของช่างทอ ใน 5 ด้าน คือ ร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม สิ่งแวดล้อม และความภาคภูมิใจ

4. แนวคิดการจัดการภูมิปัญญา

ภูมิปัญญา เป็นความรู้ ความสามารถในการดำเนินชีวิตโดยใช้ปัญญา ความรู้ที่สะสมมา และ มีการขยาย ถ่ายทอดความรู้นั้นจากรุ่นสู่รุ่น จนเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่หนึ่ง และมักจะมีการนำภูมิปัญญาใช้ในการปรับตัว แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และประกอบอาชีพ สำหรับงานวิจัยนี้ ใช้แนวคิดในการจัดการภูมิปัญญาการทอผ้าไหม ซึ่งมีขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรที่ส่ง ผลต่อเศรษฐกิจระดับครัวเรือน ระดับชุมชนและส่งผล ต่อคุณภาพชีวิตของช่างทอ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

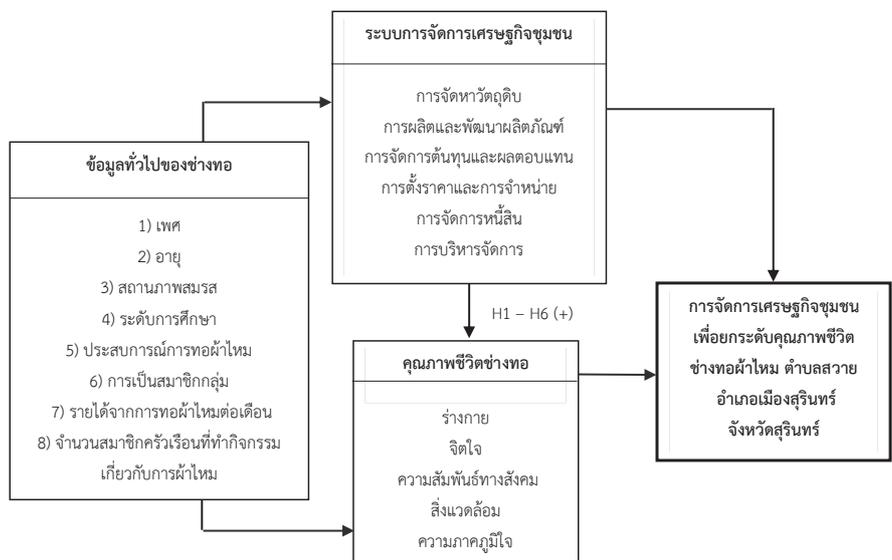
ปรากฏทิพย์ ภักดีศิริไพรวัลย์ (2559) ศึกษาเรื่อง การศึกษาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน บ้านแสนตอ ตำบลท่ามา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง โดยใช้แบบชี้วัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อ ฉบับภาษาไทย (WHOQOL-BREF-THAI) ศึกษาการส่งเสริมคุณภาพชีวิต 5 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านความมั่นคงปลอดภัย

ชนิดาภา มาตราช และรุ่งนภา กิตติลาภ (2559) ศึกษาต้นทุนกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ “ลาย ฟองน้ำหัวผาย” ตำบลปอแดง อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น พบว่าประกอบด้วยต้นทุนวัตถุดิบ ต้นทุน ค่าแรง ต้นทุนค่าใช้จ่ายในการผลิต ต้นทุนคงที่ โดยเสนอแนะว่าหน่วยงานภาครัฐควรเข้ามา ส่งเสริม สนับสนุนกลุ่มอาชีพด้านต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนา สินค้าให้ได้มาตรฐานสากล อีกทั้งการดูแลด้านวัตถุดิบต้นทุนสูง

พัชรภา สິงรัตนสาร (2560) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเขตตำบลแม่वंก อำเภอแม่वंก จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนด้านเศรษฐกิจ ในมิติของรายได้ นั้น รายได้เฉลี่ยต่อคนของครัวเรือนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชน ส่วนในมิติของรายจ่ายประกอบไปด้วยรายจ่ายประเภทต้นทุนในการประกอบอาชีพ รายจ่าย ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และรายจ่ายรวมทั้งหมดเฉลี่ยต่อคน ในครัวเรือนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรง เชิงลบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2562) ศึกษาผลการวิเคราะห์ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรายได้ รายจ่าย การออม หนี้สิน พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลประกอบด้วย ทรัพย์สิน หรือความมั่งคั่งของครัวเรือน รายได้เงินสดจากหักถดถอมของครัวเรือน เนื้อที่เพาะปลูกทั้งสิ้นของ ครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน สมาชิกครัวเรือนที่พึ่งพิง ภูมิภาคของครัวเรือน การได้รับการอบรมของหัวหน้าครัวเรือน และรายได้ เงินสดจากเงินโอนของครัวเรือน

จากการศึกษาทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า เศรษฐกิจครัวเรือนส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจชุมชนและการจัดการเศรษฐกิจครัวเรือนและเศรษฐกิจชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน จึงได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยสำหรับงานวิจัยนี้ โดยเก็บข้อมูลระบบการจัดการเศรษฐกิจชุมชนทอผ้าไหมตำบลสวาย อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ การจัดการเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย การจัดการวัตถุดิบ การผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การจัดการต้นทุนและผลตอบแทน การตั้งราคาและการจำหน่าย การจัดการหนี้สิน และการบริหารจัดการ และศึกษาความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจชุมชนกับคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์กับสังคม สิ่งแวดล้อมและความภาคภูมิใจ เพื่อหาแนวทางในการจัดการเศรษฐกิจชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหมตำบลสวาย อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย
ที่มา: ผู้เขียน

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (mixed method) คือ ใช้วิจัยเชิงปริมาณ การเก็บข้อมูลด้วยการใช้แบบสอบถาม วิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ ประชุมกลุ่มย่อย โดยเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเศรษฐกิจชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหม ตำบลสวาย อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ มีวิธีการศึกษาดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ถึง วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ประชากร ได้แก่ ช่างทอผ้าไหม ตำบลสวาย อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 3,389 ครัวเรือน มีจำนวนครัวเรือนที่เกี่ยวข้อง

กับการทอผ้าไหม จำนวน 1,500 ครั้วเรือน เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนครั้วเรือนทอผ้าไหม ครั้วเรือนละ 1 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตร Taro Yamane ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 306 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิจากจำนวนครั้วเรือน ทั้ง 14 หมู่บ้านของตำบลสวาย หลังจากนั้น ใช้การสุ่มอย่างง่ายเพื่อให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของขนาดกลุ่มตัวอย่าง ดังข้อมูลตารางที่ 1

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ตัวแทนช่างทอผ้าไหม จำนวน 10 คน ตัวแทนผู้นำชุมชน ได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลสวาย ตัวแทนผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน ตัวแทนเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาช่างทอและการพัฒนาคุณภาพชีวิต จากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองสุรินทร์ สำนักงานเกษตรตำบลสวาย องค์การบริหารส่วนตำบลสวาย และนักวิชาการด้านเศรษฐกิจชุมชนและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ จำนวน 2 คน รวมจำนวน 18 คน

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน (ครั้วเรือน)	จำนวนประชากร	สัดส่วน (ร้อยละ)	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง (คน)
1	บ้านสวายจ๊ะ	400	11.80	36
2	บ้านตารอด	242	7.10	22
3	บ้านสวาย	392	11.50	35
4	บ้านตะเปียงจรง	426	12.50	38
5	บ้านตาระวี	393	11.50	35
6	บ้านทะเลอก	412	12.00	37
7	บ้านนาแห้ว	142	4.90	15
8	บ้านปอยเดิน	213	6.20	19
9	บ้านระไซร์	46	1.30	4
10	บ้านโคกแซะ	231	6.80	21
11	บ้านสระแวง	120	3.50	11
12	บ้านระเวียง	101	2.90	9
13	บ้านโคกเมือง	149	4.40	13
14	บ้านตะเคียน	122	3.60	11
รวม		3,389	100	306

ที่มา: ผู้เขียน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งได้สร้างตามวัตถุประสงค์การวิจัย กรอบแนวคิดและนิยามศัพท์ แบ่งเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับกิจกรรมการทอผ้าไหมของช่างทอ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเศรษฐกิจชุมชนทอผ้าไหม ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของช่างทอผ้า และตอนที่ 4 ความคิดเห็นอื่น ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตช่างทอ

2. แบบสอบถาม (questionnaire) ซึ่งได้สร้างตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย กรอบแนวคิดการวิจัยที่กำหนดขึ้นและนิยามศัพท์เฉพาะ แบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของช่างทอผ้าไหม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist) ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับกิจกรรมการทอผ้าไหมของช่างทอ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist) ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเศรษฐกิจชุมชนทอผ้าไหม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) และตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของช่างทอผ้าไหม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale)

3. การประชุมกลุ่มย่อย (focus group) โดยเป็นการจัดประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นเพื่อหาแนวทาง การจัดการเศรษฐกิจชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหม ตำบลสวายอำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

ผู้วิจัยได้ใช้อุปกรณ์ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ กล้องถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว เพื่อบันทึกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อบันทึกเสียง เพื่อบันทึกเสียงที่ได้จากการสัมภาษณ์

3. การสร้างและการพัฒนาเครื่องมือ

ในวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 คือ เพื่อหาแนวทางการจัดการเศรษฐกิจชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตช่างทอ ผ้าไหม ตำบลสวาย อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยศึกษากรอบทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเศรษฐกิจชุมชนที่มีต่อระดับคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหม ตำบลสวาย อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ เพื่อเป็นแนวทาง และนำมาประยุกต์ในการสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม จากนั้นดำเนินการจัดทำ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่ได้พัฒนาขึ้น เสนอต่อที่ปรึกษางานวิจัยและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือให้ถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาของการวิจัย หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (discrimination power) ซึ่งข้อคำถามทั้งหมดมีค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ 0.450-0.826 และค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (reliability test) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, 1970) ซึ่งได้ค่าตั้งแต่ 0.834-0.911 และตรวจสอบความตรงของเนื้อหา

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำแบบสอบถาม จำนวน 306 ชุด เท่ากับจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกับนักศึกษา โดยให้นักศึกษาทำความเข้าใจแบบสอบถามและทดลองสอบถามกันเองเพื่อซักซ้อมความเข้าใจในข้อคำถาม รวมถึงขอความอนุเคราะห์

และขอความร่วมมือกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 14 หมู่บ้าน ในการตอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ จนครบจำนวน 306 ชุด จากนั้นตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้อง ความครบถ้วนในเนื้อหาของแบบสอบถามทั้ง 306 ฉบับ และการตรวจสอบความลำเอียงในการตอบกลับ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดกระทำกับข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินการตามเครื่องมือวิจัย ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยหาคุณภาพของข้อมูล โดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (data triangulation)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามด้วยการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ คือ ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) two sample t-test และกลุ่มตัวอย่างที่มีมากกว่า 2 กลุ่ม ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance : ANOVA) การทดสอบอิทธิพลของการจัดการเศรษฐกิจชุมชนที่มีต่อคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหม โดยวิธีการประมวลผลทางสถิติเชิงอนุมาน และนำข้อมูลที่รวบรวมได้ มาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ ประกอบด้วย การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (correlation analysis) และการวิเคราะห์ความถดถอยแบบพหุคูณ (multi regression analysis)

3. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากประชุมกลุ่มย่อย (focus group) เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2562 โดยเมื่อได้ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยมีการจัดการข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัย ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิจากการเก็บรวบรวมจากการเอกสาร แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย มารวบรวมให้เป็นระบบ และตีความจากบทสัมภาษณ์โดยเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูล มาทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) ร่วมกับเอกสาร งานวิจัย แนวคิดและทฤษฎี

ผลการศึกษา

1. ร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมดในตำบลสวาย มีความเกี่ยวข้องกับการทอผ้าไหม ช่างทอมีกระบวนการ ทางเศรษฐกิจ 7 กระบวนการ ตั้งแต่ 1) การปลูกหม่อน-เลี้ยงไหม 2) การเตรียมเส้นไหม 3) การมัดหมี่-ย้อมไหม 4) การปั่นไหม 5) เข้ากระบวนการ 6) การทอผ้า 7) การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไหม และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ช่างทอส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 51-60 ปี มีสถานภาพสมรส สำเร็จการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษา มีประสบการณ์การทอผ้าไหม ระหว่าง 21-25 ปี ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มหรือวิสาหกิจชุมชน มีรายได้จากกระบวนการทอผ้าไหมต่อเดือนของครัวเรือน อยู่ระหว่าง 2,000-4,000 บาท และส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 1 คน เกี่ยวกับการทอผ้าไหม มีขั้นตอนการทอผ้าไหม ที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกในครัวเรือนเรียงลำดับ 3 ลำดับแรก คือ 1) การทอ 2) การย้อม และ 3) การมัดหมี่ ทอผ้าไหมประเภทผ้าถุง 6 ตะกอมมากที่สุด ใช้เวลาในกระบวนการทอผ้าไหมระหว่าง 2-5 ชั่วโมง/วัน ช่องทางการซื้อวัตถุดิบสำหรับกิจกรรมทอผ้าไหมคือร้านค้าในชุมชน ส่วนใหญ่ซื้อวัตถุดิบ โดยเงินสด มีช่องทางการจำหน่ายผ้าไหมโดยขายเองและขายผ่านคนกลาง

2. ช่างทอส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเศรษฐกิจภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการจัดการต้นทุนและผลตอบแทน ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดหาวัตถุดิบ ด้านการตั้งราคา และการจำหน่าย ด้านการจัดการหนี้สิน ยกเว้นด้านการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์อยู่ในระดับปานกลาง และความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของช่างทอในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยพบว่าการจัดการเศรษฐกิจชุมชนของช่างทอส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของช่างทอในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยทุกด้านส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของช่างทอ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดการหนี้สิน ด้านการจัดหาวัตถุดิบด้านการตั้งราคาและการจำหน่าย การบริหารจัดการ ด้านการจัดการต้นทุนและผลตอบแทนและด้านการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เกี่ยวกับการจัดการเศรษฐกิจชุมชนในภาพรวม

การจัดการเศรษฐกิจชุมชน	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
การจัดหาวัตถุดิบ	4.13	.239	ระดับมาก
การผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์	3.44	.284	ระดับปานกลาง
การจัดการต้นทุนและผลตอบแทน	4.26	.237	ระดับมาก
การตั้งราคาและการจำหน่าย	4.12	.320	ระดับมาก
การจัดการหนี้สิน	3.57	.388	ระดับมาก
การบริหารจัดการ	4.17	.388	ระดับมาก
รวม	3.95	.192	ระดับมาก

ที่มา: ผู้เขียน

สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหม ตำบลสวาย อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย คุณภาพชีวิตช่างทอด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านความภาคภูมิใจ ดังรายละเอียดในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของช่างทอในภาพรวม

คุณภาพชีวิตของช่างทอ	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ด้านร่างกาย	4.08	.282	ระดับมาก
ด้านจิตใจ	4.78	.646	ระดับมากที่สุด
ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	4.88	.246	ระดับมากที่สุด
ด้านสิ่งแวดล้อม	4.72	.480	ระดับมากที่สุด
ด้านความภาคภูมิใจ	4.89	.251	ระดับมากที่สุด
รวม	4.67	.232	ระดับมากที่สุด

ที่มา: ผู้เขียน

จากตาราง 3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของช่างทอ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X} = 4.67) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านความภาคภูมิใจ (\bar{X} = 4.89) รองลงมาคือ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (\bar{X} = 4.88) ด้านจิตใจ (\bar{X} = 4.78) ด้านสิ่งแวดล้อม (\bar{X} = 4.72) และน้อยที่สุด คือ ด้านร่างกาย (\bar{X} = 4.08) ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และการวิเคราะห์ความถดถอยแบบพหุคูณของการจัดการเศรษฐกิจชุมชน ที่มีต่อคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหม ตำบลสวาย อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า อิทธิพลของการจัดการเศรษฐกิจชุมชนที่มีต่อคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหม ตำบลสวาย อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ พบข้อมูลดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการจัดการเศรษฐกิจชุมชนกับคุณภาพชีวิตของช่างทอ

คุณภาพชีวิต	การจัดการ						คุณภาพชีวิต
	วัตถุดิบ	ผลิตภัณฑ์	ต้นทุน	ราคา	หนี้สิน	บริหารจัดการ	
การจัดหาวัตถุดิบ	-	.208*	.140*	.287*	.157*	.162*	.302*
ผลิตภัณฑ์		-	.300*	.141*	.401*	.058	.162*
ต้นทุนและผลตอบแทน			-	.321*	.510*	.163*	.081
ราคาและการจำหน่าย				-	.345*	.420*	.274*
การจัดการหนี้สิน					-	.256*	.139*
การบริหารจัดการ						-	.271*
รวมการจัดการ							.160*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ที่มา ผู้เขียน

จากตารางที่ 4 พบว่า ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการเศรษฐกิจชุมชนกับคุณภาพชีวิตของช่างทอ พบว่า ในภาพรวมมีความสัมพันธ์กันระดับน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($r = .160$) เมื่อพิจารณา เป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของช่างทออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ด้านการจัดหาวัตถุดิบ ($r = .302$) ด้านการจัดการราคาและการจำหน่าย ($r = 2.74$) ด้านการบริหารจัดการ ($r = 2.71$) ด้านผลิตภัณฑ์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ ($r = .162$) และด้านการจัดการหนี้สิน ($r = 1.39$) ตามลำดับ

ตารางที่ 5 ระดับการส่งผลของการจัดการเศรษฐกิจชุมชนต่อคุณภาพชีวิตของช่างทอ

คุณภาพชีวิต	การจัดการเศรษฐกิจชุมชน	b	SE _b	β	t	p
ค่าคงที่					10.166*	.000
a = 2.960						
	การจัดหาวัตถุดิบ	.269	.051	.275	5.234*	.000
	การผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์	.129	.046	.156	2.777*	.006
	การจัดการต้นทุนและผลตอบแทน	.155	.058	.157	2.669*	.008
	การตั้งราคาและการจำหน่าย	.143	.043	.196	3.329*	.001
	การจัดการหนี้สิน	.191	.038	.316	5.040*	.000
	การบริหารจัดการ	.115	.034	.191	3.399*	.001

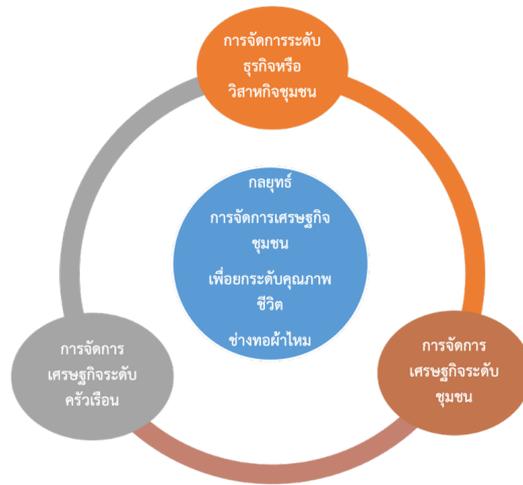
a = 2.960 : SE_{est} = ±.20208
R = .520, R² = .271 ; Adjusted R² = .256 ; F = 18.479

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ที่มา: ผู้เขียน

จากตารางที่ 5 พบว่า การจัดการเศรษฐกิจชุมชนส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของช่างทอในภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง โดยมีค่า R เท่ากับ .520 หรือร้อยละ 52.0 มีค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์เท่ากับ ± .20208 เมื่อทดสอบแล้ว พบว่า การจัดการเศรษฐกิจชุมชนทุกด้านส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของช่างทอ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการจัดการหนี้สิน ($\beta = .316$) ด้านการจัดหาวัตถุดิบ ($\beta = .275$) ด้านการตั้งราคาและการจำหน่าย ($\beta = .196$) การบริหารจัดการ ($\beta = .191$) ด้านการจัดการต้นทุนและผลตอบแทน ($\beta = .157$) และด้านการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ($\beta = .156$) ตามลำดับ

4. ผลการศึกษาแนวทางการจัดการเศรษฐกิจชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหมตำบลสวาย อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า แม้อาชีพช่างทอผ้าไหมตำบลสวาย จะไม่ได้สร้างรายได้หรือเศรษฐกิจครัวเรือนที่ดี แต่คนในตำบลสวายก็ยังทอผ้าไหมเพราะไม่มีอาชีพอื่นทดแทน และสิ่งสำคัญคือการทอผ้าเป็นทักษะที่เรียนรู้มาจากบรรพบุรุษที่พอจะสร้างงานและรายได้ให้กับครอบครัวได้บ้าง จากจุดอ่อนและปัญหาในบางกระบวนการการทอผ้าไหม ทำให้ต้องมีกระบวนการบริหารจัดการทั้งในระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และระดับวิสาหกิจชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของช่างทอ ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 การจัดการเศรษฐกิจชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหม
ตำบลสวาย อำเภอมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์
ที่มา: ผู้เขียน

แนวทางการจัดการเศรษฐกิจชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหมตำบลสวาย อำเภอมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ มีดังนี้

1. การจัดการเศรษฐกิจระดับครัวเรือน หน่วยครัวเรือนเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่หนึ่งคนขึ้นไป มีการตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติหรือปัจจัยทางการเงินเพื่อให้ได้ประโยชน์แก่ตนหรือกลุ่มตนมากที่สุด หน่วยครัวเรือนจะเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต คือ ผู้มีปัจจัยการผลิตชนิดต่าง ๆ ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน และการประกอบการ ซึ่งอาจมีเพียงชนิดเดียวหรือหลายชนิดก็ตาม เจ้าของปัจจัยจะนำปัจจัยการผลิตที่ตนมีอยู่ให้ผู้ผลิตเพื่อไปผลิตเป็นสินค้าและบริการ โดยได้รับค่าตอบแทนในรูปค่าเช่า ค่าจ้าง ดอกเบี้ยหรือกำไร เป้าหมายของเจ้าของปัจจัย การผลิต คือรายได้สุทธิสูงสุด ในการจัดการเศรษฐกิจครัวเรือนช่างทอ จะต้องมีการจัดการ 4 ด้าน คือ รายได้ ค่าใช้จ่าย หนี้สิน และเงินออม

2. การจัดการเศรษฐกิจระดับชุมชน เพื่อส่งเสริมการยกระดับคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหมตำบลสวาย อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ ควรเป็นแนวทางที่นำจุดแข็งและโอกาสของชุมชนมาสู่การกำหนดกิจกรรมที่จะช่วยแก้ไขจุดอ่อนหรือลดอุปสรรคของช่างทอ ได้แก่ 1) ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดความรู้ของคนในครอบครัวและคนในชุมชน เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นลูก รุ่นหลาน เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) พัฒนาความรู้ด้านต่าง ๆ ให้กับช่างทออย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ช่างทอมีความรู้และทักษะเพิ่มขึ้นเกี่ยวกับกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับทอผ้าไหม เพื่อเป็นการลด การสูญเสีย ต้นทุน จากกระบวนการผลิตการแปรรูปผ้าไหมและเพิ่มมูลค่าของผ้าไหม 3) ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่ม ทั้งกลุ่ม ที่เป็นทางการและกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ เนื่องจากตำบลสวายมีช่างทอจำนวนมาก การรวมกลุ่มเพื่อสร้างเป็นเครือข่าย ช่างทอ จึงมีความสำคัญ และเป็นประโยชน์โดยเป็นการรวมกลุ่มเพื่อผลิต

เพื่อจำหน่าย เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ และเพื่อใช้ทรัพยากรบางอย่างที่จำเป็นร่วมกัน 4) การพัฒนาคุณภาพผ้าทอสู่การรับรองมาตรฐานและเพิ่มมูลค่า โดยการส่งเสริมให้ ช่างทอและกลุ่มช่างทอสามารถทอผ้าไหมให้ได้คุณภาพตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เกิดศักยภาพการแข่งขันในตลาดได้ อีกทั้งสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์และสามารถจำหน่ายผ้าไหมได้ในราคาที่สูงขึ้น 5) สร้างพันธมิตรทางธุรกิจระหว่างช่างทอกับผู้ขายปัจจัยการผลิต เพื่อแก้ไขปัญหาราคาวัตถุดิบ 6) พัฒนาให้ชุมชนสามารถผลิตวัตถุดิบได้เอง เพื่อแก้ไขปัญหาด้านวัตถุดิบขาดแคลน ทั้งเส้นไหมและสีย้อมผ้าไหม 7) จัดตั้งสหกรณ์หรือกลุ่มออมทรัพย์ของช่างทอผ้าไหม เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียนที่ต้องใช้ในกิจกรรมการทอผ้าไหม และ 8) ส่งเสริมให้มีกิจกรรม ที่เป็นการประชาสัมพันธ์และจำหน่ายผ้าไหมของชุมชน เพื่อสร้างให้ตำบลสวยมีภาพลักษณ์และคงความเป็นเอกลักษณ์ของการเป็นชุมชนทอผ้าไหม

3. ระดับธุรกิจหรือวิสาหกิจชุมชน แนวทางระดับธุรกิจหรือวิสาหกิจชุมชน ถือเป็นแนวทางสำหรับช่างทอที่เป็นผู้ประกอบการ คือ ทอและจำหน่ายผ้าไหมเอง หรือกลุ่มวิสาหกิจในชุมชนที่มีการดำเนินกิจกรรมกลุ่มเกี่ยวกับผ้าไหม โดยช่างทอสามารถนำไปใช้สำหรับการดำเนินธุรกิจหรือกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจได้

อภิปรายผลการศึกษา

คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเกี่ยวข้องกับหลายปัจจัย ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ปัจจัยทางทัศนคติ ปัจจัยจากลักษณะหนี้สินและปัจจัยโครงการนโยบายของรัฐ สอดคล้องกับผลการวิจัย ที่พบว่า การจัดการเศรษฐกิจชุมชนส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของช่างทอ ทั้งการจัดการหนี้สิน การจัดหาวัตถุดิบ การตั้งราคาและการจำหน่าย การบริหารจัดการ การจัดการต้นทุนและผลตอบแทน การผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรรายย่อยมักจะมีปัญหาคุณภาพชีวิตจากการขาดปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัญหาที่ตามมาคือ ปัญหาหนี้สิน โดยปัญหาหนี้สิน เกิดจากภูมิหลังของตนเองและครอบครัว ที่มีความขาดแคลน ไม่รู้หนังสือ มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพต่ำ รวมทั้งไม่มีความรู้และความสามารถหรือทักษะเฉพาะในการทำงานนอกเหนือจากอาชีพการเกษตร จึงไม่สามารถเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้สูงกว่า (วิทยา เจียรพันธุ์ และคณะ, 2553 : 16 และ บุญหลาย ศรีมุงคุณ และคณะ, 2551 : 30-31 อ้างถึงใน สุริยะ หาญพิชัย, 2563 : 197) ซึ่งกลุ่มช่างทอผ้าไหม ของชุมชนสวย ถือว่าอยู่ในกลุ่มเกษตรกรรายย่อยด้วยเพราะมีกิจกรรมเศรษฐกิจหลักของครอบครัวคือกิจกรรมการเกษตร แต่มีความแตกต่างจากกลุ่มเกษตรกรอื่นคือ กลุ่มเกษตรกรตำบลสวย โดยเฉพาะกลุ่มสตรี ที่มีทักษะการทอผ้าไหมเป็นทักษะเฉพาะที่ได้รับ

การถ่ายทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ครัวเรือนที่มีช่างทอ จะใช้เวลาส่วนใหญ่กับกิจกรรม การทอผ้าไหมเพื่อสร้างรายได้เพิ่มให้กับครอบครัว โดยรายได้จะมาจากการทำงานของการทอผ้า เพราะในชุมชนสวยมีกระบวนการผลิตจากต้นน้ำถึงปลายน้ำ ตั้งแต่การปลูกหม่อน เลี้ยงไหม สาวไหม การเตรียมเส้นฟุง-เส้นยืน การมัดหมี่ การย้อม การทอ และการแปรรูป (ศิวาพร พยัคฆนันท์ และคณะ, 2564) ช่างทอส่วนใหญ่ ไม่ได้ทำเอง ในทุกกระบวนการ แต่ทำงานตามความถนัด บางกระบวนการมีการจ้าง

งานในชุมชน ซึ่งทำให้เกิดปัญหาคือ ต้นทุน การผลิตสูง ผลิตภัณฑ์จำหน่ายได้ราคาต่ำ มีช่างทอรุ่นใหม่มีน้อยและช่างทอรุ่นใหม่ทำเป็นเฉพาะบางกระบวนการ ช่างทอรุ่นเก่ามีจำนวนน้อยลงมีศักยภาพในการผลิตแต่ไม่มีศักยภาพในการจำหน่าย เป็นต้น สอดคล้องกับปัญหาที่ ชัชจรียา ไบลี (2560) พบว่าในการผลิตสิ่งทอ ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านการจำหน่ายสินค้าที่ผลิตได้ ด้านการจัดหาวัตถุดิบ ด้านการแข่งขันกับอุตสาหกรรมทอผ้าที่ใหญ่กว่า ด้านเงินทุน และด้านขาดความรู้ทางวิชาการ การจัดการเศรษฐกิจชุมชนทั้ง 3 ระดับมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของช่างทอผ้าไหม ตำบลสวย อำเภอมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ นั้นควรดำเนินการทั้ง 3 ระดับร่วมกัน คือ

1) การจัดการเศรษฐกิจระดับครัวเรือน จะต้องส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาให้ช่างทอและสมาชิกในครัวเรือน ช่างทอมีความรู้ ความเข้าใจ พัฒนาทุกกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าไหม ตั้งแต่จัดหาวัตถุดิบ การผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การจัดการต้นทุนและผลตอบแทน การตั้งราคาและการจำหน่าย รวมทั้งการจัดการรายได้ ค่าใช้จ่าย หนี้สินและเงินออมของครัวเรือนด้วย เพราะเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญในระดับครัวเรือน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2558 : 9) และควรเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังที่ Claymone and Jaiborisudhi (2019) กล่าวว่า การพัฒนาผู้ประกอบการสินค้าชุมชนควรพัฒนาความรู้ทั้งด้านเทคนิค ด้านวิชาการ โดยควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไม่น้อยกว่าการสร้างรายได้

2) การจัดการเศรษฐกิจระดับชุมชน จะต้องเกิดจากความร่วมมือของช่างทอเพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อหาแนวทางในการบริหารจัดการกระบวนการทอผ้าไหมร่วมกัน ให้สามารถใช้กระบวนการรวมกลุ่มเพื่อนำไปสู่ การแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดความรู้ระหว่างกัน การลดต้นทุนการผลิต การสร้างรายได้เพิ่ม การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ เป็นต้น มนต์ทนา คงแก้ว และคณะ (2561) กล่าวว่า การดำเนินการในระดับชุมชนจะต้องอาศัยผู้นำชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุน ช่วยเหลือให้เกิดการกระจายรายได้และส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน เพราะเป็นหน่วยงานภาครัฐมีทรัพยากรที่จะสามารถร่วมกันผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่ม การพัฒนาความรู้ให้กับช่างทอ หรือมีงบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมทั้งช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหายของกลุ่มช่างทอได้ นอกจากนี้ สุชาติ อำนาจวิภาวี และคณะ (2564 : 56-66) ได้กล่าวว่า หน่วยงานภาครัฐมีบทบาทในการพัฒนานวัตกรรม นโยบายด้านการตลาดและนโยบายด้านการลงทุน ซึ่งจะมีผลความสำเร็จขององค์กรธุรกิจ

3) การจัดการระดับธุรกิจหรือระดับวิสาหกิจชุมชน จะต้องมีการพัฒนาเครือข่ายเศรษฐกิจและทุนชุมชนเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยง แลกเปลี่ยนความรู้ วัตถุดิบ สินค้า ผลิตภัณฑ์ ตลาดจำหน่ายสินค้าร่วมกับวิสาหกิจอื่น ๆ และภาคเอกชน สอดคล้องกับ อุทัย ปริญาสุธินันท์ (2560) กล่าวถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องอาศัยหลักการสำคัญ ทั้งการปรับกระบวนการปรับโครงสร้างการผลิตและการปรับใช้ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นกระบวนการมีความต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังจำเป็นต้องนำความรู้วิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัวและระดับชุมชน อีกด้วย เพื่อให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม โดยการบริหารจัดการและพัฒนาวิสาหกิจสู่ความยั่งยืนจะต้องบริหารจัดการ กลุ่มสมาชิก การบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้า การบริหารจัดการด้านการผลิตและ

ส่วนสนับสนุนการผลิต การบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงิน (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. 2560)

การจัดการเศรษฐกิจชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตช่างทอผ้าไหม ตำบลสวย อำเภอมือง สุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามขั้นตอนของทฤษฎีใหม่ คือขั้นที่ 1 ผลิตอาหารบริโภคเอง เหลือขาย ทำให้มีกินอิ่ม ไม่ติดหนี้ มีเงินออม ขั้นที่ 2 คือ รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน ทำเศรษฐกิจชุมชน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เกษตร หัตถกรรม อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร ทำธุรกิจป้อนน้ำมัน ขายอาหาร ขายสมุนไพร ตั้งศูนย์การแพทย์แผนไทย จัดการท่องเที่ยวชุมชน มีกองทุนชุมชนหรือธนาคารหมู่บ้าน ขั้นที่ 3 เชื่อมโยงกับบริษัททำธุรกิจ ขนาดใหญ่รวมทั้งการส่งออกและเรื่องวิสาหกิจชุมชน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งอาจจะมีจำนวนหนึ่งที่อยู่ในระดับที่ไม่มีความพร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้า เพื่อให้ได้รับการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสามารถที่จะพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้น การดำเนินงานในขั้นนี้ ฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายธนาคารหรือบริษัทเอกชนก็จะได้รับประโยชน์ร่วมด้วย เป็นการสร้างและพัฒนาเครือข่ายระหว่างกัน โดยไม่ใช้อยู่ในรูปแบบการพึ่งพิงของคนภายในชุมชนและกลุ่มภายนอก (จุลศักดิ์ ชาญณรงค์, 2546)

ทั้งนี้ ช่างทอผ้าไหม ถือเป็นประชากรที่จัดอยู่ในกลุ่มเกษตรกร ถึงแม้การทำงานจะมีลักษณะแตกต่างจากอาชีพประจำอื่น ๆ แต่ก็ต้องคำนึงถึงคุณภาพชีวิตในการทำงานด้วยเช่นกัน โดยควรคำนึงคุณภาพชีวิตทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านความภาคภูมิใจ สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ให้คนทำงานในประเทศมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความสุข เพื่อให้ทรัพยากรมนุษย์เป็นต้นทุนทางสังคมที่มีคุณค่า การทำงานจึงควรมีสภาวะที่เหมาะสม ทำให้เกิดความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้สึกมั่นคงทั้งสภาวะทางกาย สภาวะทางอารมณ์ สภาวะทางจิตวิญญาณ และสภาวะทางสังคม (กองสวัสดิการแรงงาน, 2547 : 18) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนจะต้องให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาความสามารถ ความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน งานมีส่วนเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคม (Walton, 1973) ดังนั้น คุณภาพชีวิตการทำงานมีผลต่อการดำรงชีวิตของคนมาก กล่าวคือ จะทำให้ช่างทอเกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง เกิดความรู้สึกที่ดีต่องานและทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อสังคม ซึ่งส่งผลต่อภาพรวมของการพัฒนาชุมชนด้วย

สรุปคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของช่างทอผ้าไหม จะต้องดำเนินการทุกกระบวนการเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของช่างทอด้วยการลดค่าใช้จ่าย สร้างรายได้ ลดปัญหาหนี้สิน ซึ่งต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับครัวเรือน และมีการดำเนินการในระดับชุมชนด้วยกระบวนการรวมกลุ่มช่างทอเพื่อช่วยเหลือ แลกเปลี่ยน ถ่ายทอดความรู้ แบ่งปันทรัพยากรการผลิต และเมื่อกระบวนการระดับชุมชนมีความเข้มแข็ง จะต้องเสริมด้วยการบริหารจัดการระดับธุรกิจ หรือวิสาหกิจชุมชน เพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนที่จะนำไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจครัวเรือนสู่คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม สู่คุณภาพชีวิตโดยรวมที่ดีของช่างทอต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ด้านการจัดการเศรษฐกิจครัวเรือนและเศรษฐกิจชุมชน

1.1.1 พัฒนาช่างทอให้มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการเศรษฐกิจครัวเรือนร่วมกับการจัดการเศรษฐกิจ ที่เกี่ยวกับการทอผ้าไหม เนื่องจากทั้ง 2 ระบบ มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน โดยให้สมาชิกในครัวเรือนช่างทอมีความรู้และสามารถทำบัญชีครัวเรือนได้ เพื่อให้ช่างทอนำไปใช้ในการวางแผนด้านการเงินของครอบครัวต่อไป

1.1.2 พัฒนาช่างทอให้มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการธุรกิจ ทั้งในเรื่องของการจัดการต้นทุน การกำหนดราคา การตลาดและการจัดจำหน่าย

1.1.3 พัฒนาศักยภาพช่างทอด้านการพัฒนาและแปรรูปผลิตภัณฑ์ เพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ ให้จำหน่ายในราคาที่สูงขึ้นและมีศักยภาพในการแข่งขันมากขึ้น

1.1.4 ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างช่างทอในลักษณะการจัดตั้งกลุ่มช่างทอ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มจัดหาวัตถุดิบ กลุ่มการตลาด หรือกลุ่มภูมิปัญญา เพื่อช่วยเหลือสมาชิกด้านการเงิน การตลาดหรือการจัดการความรู้ เพื่อให้กลุ่มช่างทอเกิดความเข้มแข็ง

1.2 ด้านการจัดการคุณภาพชีวิตช่างทอ

1.2.1 ให้ความรู้ช่างทอเกี่ยวกับการจัดการตนเอง เช่น ชั่วโมงทำงาน การจัดการด้านบุคลิกภาพ ในการทำงาน การบริโภคอาหาร การดูแลสุขภาพ เพื่อให้ช่างทอและสมาชิกครัวเรือนมีคุณภาพชีวิตด้านร่างกายที่ดี

1.2.2 ส่งเสริมให้มีการจัดการพื้นที่ที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำงานให้สะอาดเรียบร้อย เป็นสัดส่วน จัดสภาพแวดล้อมในการทำงานให้เหมาะสม รวมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้และการกำจัดสารเคมีในกระบวนการทอผ้า เพื่อให้ที่อยู่อาศัยของช่างทอและชุมชนมีคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี

1.2.3 ส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างช่างทอกับช่างทอ และระหว่างช่างทอ กับคนในชุมชน เพื่อให้ช่างทอเกิดสัมพันธภาพที่ดีกับคนในชุมชนได้ทุกสถานะอาชีพ โดยจัดกิจกรรมให้ช่างทอได้มีการแลกเปลี่ยนหรือถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างกัน ซึ่งจะช่วยให้ช่างทอมีความสัมพันธ์ที่ดีและได้รับการยอมรับนับถือจากคนในชุมชนและมีความภาคภูมิใจในตนเอง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษากระบวนการส่งเสริมการพัฒนาฝีมือช่างทอ เพื่อให้สามารถลดต้นทุนสร้างรายได้เพิ่มขึ้น มีตลาดจำหน่ายสินค้าได้มากขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นด้านการพัฒนาและแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่ยังถือเป็นจุดอ่อนของชุมชน

2.2 ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทหรือแนวทางของหน่วยงานภาครัฐในระดับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวทาง ที่เหมาะสมในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของช่างทอ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมการพัฒนาชุมชน. 2564. รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทยจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2564 คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (พชช.). บริษัท บีทีเอส เพรส จำกัด. กรุงเทพมหานคร.
- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. 2560. มาตรฐานระบบการจัดการวิสาหกิจชุมชน. <http://library.dip.go.th/multim4/eb/EB%2029%20%E0%B8%A1481.1.pdf>.
- กองการสวัสดิการแรงงาน. คุณภาพชีวิตในการทำงาน (Quality of Work Life). อนุสารแรงงาน, 2547.
- จุลศักดิ์ ชาญณรงค์. 2546. ธุรกิจชุมชน : ตามแนวพระราชพรเสด็จดำรงเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่. *สุทธิปริทรรศน์*. 17(51), 80-86.
- ชนิดาภา มาตราช และ รุ่งนภา กิตติลาภ. 2559. การศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ “ลายฟองน้ำ หัวฝาย” ตำบลปอแดง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น. *วารสารสถาบันวิจัยพิมพ์ธรรม*, 3(2), 210.
- ซัชจรีญา ไบลี. 2560. สถานการณ์ปัญหาและความต้องการของกลุ่มผลิตภัณฑ์สิ่งทอพื้นบ้านในจังหวัดเลย. *วารสารราชพฤกษ์*. 15(3), 88-96.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2564). *ผ้าอีสาน*. <https://www.bot.or.th/Thai/MuseumAndLearningCenter/BOTMuseum/Northern/Pages/T-Esan.aspx>.
- ปรางทิพย์ ภักดีศิริไพรวัลย์. 2559. การศึกษาคูณภาพชีวิตของคนในชุมชนบ้านแสนตอ ม.11 ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัชรภา สิมหัตถสาร. 2560. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเขตตำบลแม่वंก อำเภอแม่वंก จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*. 7(1), 57-69.
- มนต์ทนา คงแก้ว และคณะ. (2561). *สถานการณ์หนี้ครัวเรือนกับแนวทางการสร้างวินัยทางการเงินเพื่อความพอเพียงของครัวเรือนในตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง*. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.
- วัฒน์ จุฑะวิภาต. (2555). *ผ้าทอกับชีวิตคนไทย*. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร.
- ศิวาพร พยัคฆนันท์ และคณะ. (2564). การพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชนผ้าไหมทอมือตำบลสวาย อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. *วารสารธรรมศาสตร์*, 40(2), 130-146.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2558). *คู่มือสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน สำนักสนับสนุนชบวนองค์กรชุมชน*. กรุงเทพมหานคร. หน้า 9.
- สุชาติ อำนาจวิภาวี และคณะ. 2564. นโยบายของภาครัฐในการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้เกิดความยั่งยืน. *วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ*. 8(3), 56-66.

- สุริยะ หาญพิชัย. 2563. หนี้สินครัวเรือนเกษตรกรไทย: สถานภาพความรู้ปัจจุบันและข้อสังเกต
บางประการ. *Journal of Modern Learning Development*, 5(2), 191-213.
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564. สำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2562). *ศึกษาผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มี
อิทธิพลต่อรายได้ รายจ่าย การออม หนี้สิน*. [https://www.oae.go.th/view/1/ภาวะการ
เศรษฐกิจสังคมครัวเรือนและแรงงานเกษตร/31803/TH-TH](https://www.oae.go.th/view/1/ภาวะการเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนและแรงงานเกษตร/31803/TH-TH).
- อุทัย ปริญาสุทธินันท์. (2560). “วิสาหกิจชุมชน” ปฏิทรรศน์ในการแข่งขันทางธุรกิจ. *วารสาร
มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 37(2), 131-150.
- องค์การบริหารส่วนตำบลสวาย. (2562). ผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ 2562. รายงานประจำปี
องค์การบริหาร ส่วนตำบลสวาย อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์.

ภาษาอังกฤษ

- Claymone Y. and Jaiborisudhi W. (2019). An Analysis of One Tambon One Product (OTOP)
Project: Problems, Obstacles, Achievements. *International Journal of East Asian
Studies*, 23(2), 172-192.
- Walton, R. E. (1973). Quality of working life : What is it?. *Sloane Management Review*.
15, 12-18.